

OM P. C. SKOVGAARDS GRUNDTVIG-PORTRÆTTER

AF

H. P. ROHDE

Når man tænker på, hvad Grundtvig har betydet for P. C. Skovgaard og det kunstnerdynasti, han grundlagde, er det egentlig mærkeligt, så lidt der er overleveret om hans forhold til Grundtvig. Man kunne tænke sig, at der f. eks. forelå en tradition om hans første møde med Grundtvig eller om, hvordan han blev ført til at høre eller værdsætte Grundtvig. Men alt sådant savnes. I forvejen er det jo ret spredt, hvad der er skrevet om P. C. Skovgaard – engang må vel den store, samlende monografi komme – og søger man her, finder man kun bemærkninger, der ligesom tager tilknytningen til Grundtvig for givet. Det gælder bl. a. Karl Madssens lille bog fra 1918, „P. C. Skovgaard og hans Sønner“ og det gælder en artikel som Th. Oppermanns i „Højskolebladet“ 1917. Mest mærkeligt er det næsten, at man forgæves leder efter Grundtvigs navn i Joakim Skovgaards to store artikler om faderen, i „Tilskueren“ 1908 og i „Kunstmuseets Aarsskrift“ 1920.

Men når intet sikkert vides, ligger den formodning nær, at det er gennem sin nære ven, Johan Thomas Lundbye, Skovgaard har lært Grundtvig at kende. Lundbye var den litterære og åndeligt mest vågne af de to, som allerede fra barnsben havde et nært forhold til dansk digtekunst og tidligt vragede Oehlenschläger til fordel for Grundtvig: „Hvad der især først bandt mig til Grundtvig – hedder det i en dagbogsoptegnelse fra 1842 – var hans fædrelandske Digte, hans Mythologie og Behandling af Sagn og Sagaer; Overensstemmelsen mellem hans Værker og min hele Retning var altfor stor til at jeg kunde blive fremmed for, hvad han saa mesterligt har skildret; han forekommer mig altid selv som en af de gamle Skjalde, der lige godt brugte Sværd og Harpe. Som nordisk Digter skatter jeg ham langt høiere end Oehlenschläger, der tit udpynter sine Helte med en laant Pragt; Grundtvig har sat sig ind i

P. C. Skovgaard tegnet af Johan Thomas Lundbye 10. april 1845. 21,1 × 17,7 cm. Tilhører Den Hirschsprungske Samling. Fra ca. 1840 til sin død 1848 havde Lundbye ingen nærmere ven end P. C. Skovgaard.

Livet og gjengivet det med den Simpeltid og Storhed, vi finde det er tegnet med i Sagaerne.“¹⁾)

Lundbye var den første kunstnerkammerat, Skovgaard fik, og der kan ikke være tvivl om, at der efterhånden udviklede sig et venskab mellem de to, som fik afgørende indflydelse på begges åndelige udvikling. „Allerede da Fader kom på Kunstakademiets kontor for at indmelde sig, – fortæller Joakim Skovgaard – traf han der *Lundbye*, kom i snak med ham og fik at vide, at han var fra samme egn; snart blev Lundbye hans bedste ven i livet. Da en anden på skolen havde taget plads imellem dem, var det ikke frit for, at de drillede denne; senere kom de vist til at sidde side om side.“²⁾) Og i „P. C. Skovgaard og hans Sønner“ sige Karl Madsen: „Allerede paa Akademiet havde Skovgaard og Lundbye været venner, efterhaanden knyttedes Venskabet fastere. Da Lorens Frølich, som oprindeligt havde staaet Lundbye nærmest, i 1840 forlod Danmark fik Venskabet mellem ham og Skovgaard en Varme, som maaske intet andet

Johan Thomas Lundbye tegnet af P. C. Skovgaard den 18. april 1845. Nuværende ejer ukendt. Tegningen er gengivet efter F. Hendriksens træsnit i „Billeder i Træsnit af Johan Thomas Lundbye“, 1884.

Venskab mellem danske Kunstnere og det blev af største Betydning for de to Maleres Udvikling.“

Vi ved, at Lundbye og hans kreds allerede fra midten af 1830erne hørte Grundtvig, når han prædikede i Frederikskirken (nu Christianskirken) på Christianshavn. I „Erindringer af og om Jens Adolf Jerichau“ skriver Nicolaj Bøgh: „Under sit Ophold i Kjøbenhavn før Romerreisen var *Jerichau* – som det senere vil ses i hans Breve – meget optagen og paavirket af Grundtvig; han gik altid sammen med sin Broder *Frederik*, *Kaalund* [digteren], *Nicolaj Blædel* [den senere kendte prædikant] og Flere til hans Prædikener i Frederikskirken. Her lærte han *Thorald Læssøe* [maleren] og *J. T. Lundbye* at kjende.“ Også maleren *Købke* var Grundtvigtilhører. „Til den teologiske Kreds, *Jerichau* stod nær, hørte endvidere *Hans Peter Købke*, hvis Fader var Bager ved det militære Bageri i Kastellet, og hvis Broder var den bekendte Maler *Christen Schjellerup Købke*, der var *Jerichaus* Kunstfælle og vistnok Omgangsbekjendt med Lundbye som

Mellemed. Begge Brødrene Købke vare stærkt paavirkede af Grundtvig i denne Periode og hørte til Menigheden i Frederikskirken.³⁾

Vi ved endvidere, at Lundbye og hans kreds fulgte Grundtvigs berømte forelæsninger i 1838 på Borchs Kollegium om den „nordiske Anskuelse af Menneskelivet og Historien.“ Jerichau rejste til Rom, kort før forelæsningerne tog deres begyndelse, men han tørster efter at høre om dem: „Hvor vilde det ikke glæde mig, – skriver han i et brev til Blædel, Lundbye og Læssøe den 26. november 1838 – hvis jeg kunde høre fra Jer, elskede Venner, at I lever i en kjærlig Omgang med hverandre, der bør være Fortsættelsen af den lille Kreds, vi slog om Nordens Kæmpeaand. Ja, jeg tvivler ikke derpaa; thi var det ægte nordisk, da er det ogsaa varigt og trofast. Sig mig ogsaa, hvor glædeligt det var at høre Grundtvig tale om Historien . . .“⁴⁾ Og i et brev til de samme (samt broderen Frederik) af 27. januar 1839 tolker han sit savn af Grundtvig i manende ord: „Jeg ser og hører Grundtvig. Hans Røst er som Nordenvinden stærk, hans Tanke som Nordlyset dunkel, men hans Følelse som Kristi Kjærlighed klar og spaa-domsfuld. Ham kan I endnu høre; jeg hører ham maaske aldrig mere.“⁵⁾

Men når dette er vor sikre viden om forbindelsen mellem Lundbyekredsen og Grundtvig i disse år, kan vi trygt slutte, at det samtidig er vor viden om P. C. Skovgaard og Grundtvig. Hvor Lundbye var, var P. C. Skovgaard ogsaa. Han hørte til de stille i kredsen, men han var med: „Der kunde endnu – skriver Nicolai Bøgh – være flere *jerichauske* Omgangsvener at nævne fra denne Tid. Hver Aften efter Te samlede der sig i Almindelighed, i Perioden før han rejste til Rom, en halv Snes Unge i hans og Broderens Værelse, og Diskussionen gik da livlig. Iblandt disse bør nævnes Maleren P. C. Skovgaard, dog ikke som særlig diskuterende; thi han sad næsten altid tavs i en Krog og hørte iagttagende til.“⁶⁾

Som et yderligere fingerpeg om, at Lundbye var den vejledende, kan det måske nævnes, at der i en af Lundbyes dagbøger på Kobberstiksamlingen (Dagbog fra 1845) findes en fortegnelse over hans bogsamling, som dels anfører adskillige bøger af Grundtvig, dels bringer et notat om, at Skovgaard har lånt „Nordiske Smaadigte af Grundtvig.“

Sandsynligheden taler altså for, at Skovgaard, som Lundbye, har været medlem af den faste menighed, der hørte Grundtvig prædike i Frederikskirken på Christianshavn, og at han, som Lundbye, har fulgt forelæsningerne på Borchs kollegium. Men tilbageholdende som han var, skulle der gå en rum tid, før han fra sin lyttende og iagttagende position skred til handling og vovede sig til at gengive den store forkynders ansigtstræk på papiret. Såvidt man kan skønne af de bevarede Grundtvigportrætter af P. C. Skovgaard – en håndfuld tegninger og et enkelt maleri – var det

først, da Grundtvig som præst havde fået foden under eget bord og var blevet knyttet til Vartov, at Skovgaard fik pennen frem.

Til gengæld stammer den tidligste tegning fra det lykkelige tidspunkt i Skovgaards liv, da hans evner, ikke mindst som portrættegner, var ved at komme til fuld udfoldelse. Tegningen Povl Eller: N. F. S. Grundtvig-portrætter 1962, nr. 7, er 1961 skænket til Det kongelige Bibliotek af fru Kirstine Bruhn. Den er dateret den 20. december 1841, og få dage senere, den 3. januar 1842, skrev Lundbye til Høyen: „Og saaledes forklarer jeg Deres Godhed mod mig, Hr. Professor! thi det er anderledes med mig end med Skovgaard, der tidligere var forknytt, men i hvem der nu spirer en frodig, livsfrisk Væxt.“⁷⁾ (Ny kgl. Saml. Fol. 1837). I et brev til Frølich den 6. marts samme år – hvori han karakteriserer sig selv som „en Stympet“ – uddyber han sin beundring for vennen i disse linjer: „Skovgaard gaaer frem med Kæmpeskridt. Han har paa Udstillingen et lille yndigt billede af Frederiksborg Slot til Baron Langenau; det er opfattet smukt og originalt; man ser Slottet i Middagslys imod Solen, og han har virkelig faaet fat paa Sølvtonen, denne eiendommelige Glands Landskaber faae, naar vi see dem mod Solen. Desforuden har han et deiligt stort Aften-Skovlandskab fra Vallø. Det er ved Solnedgang, en Aa løber gennem Skoven, Raadyrene spille paa den grønne Eng og Storken i Trætoppen mod Solglandsen er ved at lægge sig. Det er et deiligt Billede af en sjællandsk Aften. Han har anlagt et Morgenlandskab: Duggen ligger paa Græsset i Engen, hvor en Bondepige gaaer paa Stien med sin Malkebøtte; hun er yndigt tegnet. Han skal decorere en Stue for sin Oncle Mægler Aggersborg. Han vil der have tre store Landskaber, hvoraf jeg skal male det ene. Han har gjort en heel Samling af Portraiter, en halv Snes Stykker, deiligt, kjækt og bredt tegnet med Pen, som jeg kunde tænke mig Carl van Mander tegne sligt.“⁸⁾

Om Lundbye blandt disse tegninger også har tænkt på Grundtvig-portrættet er vel et spørgsmål. Det har jo slet ikke den brillans, den kækhed i stregen, den bredde og fylde, som ellers karakteriserer Skovgaard, og som Lundbye fremhæver. Så meget værdifuldere er det ved sin alvorsfulde opfattelse, sin indtrængende sanddruhed. Her lægges intet til og trækkes intet fra. Man må næsten tro, at Grundtvig har siddet for Skovgaard i sit hjem. Det er ikke Grundtvig som vækkeren, men simpelthen den store mand der sidder model. Der er ro og mag over tegningen, man har den følelse, at begge har givet sig tid. Det er Skovgaard i sin næsten enfoldige sandhedskærlighed, og det er Grundtvig med sine store, plumpe træk, tung, jævn og myndigt tillidsfuld overfor den trofaste følgesvend, der denne gang lytter lige så agtpågivende og andægtigt til fysiognomiets

stumme tale som ellers til det levende ord. Man er ansigt til ansigt med den nøjsomme præst med det grove rugbrødsansigt og det faste, mildt-strengt blik, der røber både viljestyrke og et ubøjet meningsmod. Sådant var det netop, den unge Jerichau så ham få år tidligere: „Inden sin Afrejse til Rom gik han op i hans private Bolig paa Kristianshavn for at hilse paa ham. Grundtvig stod med Ryggen mod en gammeldags Kakkelovn og med store Uldstrømper op ad Benene, som han gned imod Kakkelovnen. De talte sammen om Mytologi, og Jerichau syntes ret godt om ham, dog ikke saa godt som i Kirken. I Stuen var der overordentlig tarveligt, og Grundtvig var fattig klædt.“⁹⁾

Tegningen rummer en besynderlig gåde. Tre signaturer er anbragt under hinanden, de to af dem ledsaget af dateringer. Den øverste datering, der efter al sandsynlighed er samtidig med tegningen, lyder: „Kjøbenhavn den 20de Dcbr. 1841“, den næste: „Kjøbenhavn den 28de Dcbr. 1845.“ Den tredje signatur, som kun er et sammenslynget P S, i modsætning til de to første, der har efternavnet skrevet fuldt ud, synes at vente på endnu en datering. „dateringen fra 1845 – siger Povl Eller i sin bog om Grundtvigportrætterne fra 1962 – er udført med en anden pen, og det vides ikke, hvad denne senere datering betyder.“ Naturligvis gemmer der sig her en lille historie. Man kan f. eks. tænke sig, at Skovgaard har besøgt tegningens ejer, har fået tegningen forelagt og påny har bekræftet den givne portrætlighed. Men traditionen om den nærmere sammenhæng synes desværre at være gået uigenkaldelig tabt.

Forskellige forsøg på at opklare gåden førte til ret magre resultater. F. eks. kan det påvises, at Grundtvig prædikede i Vartov kirke både den 19. december 1841, altså dagen før tegningen første gang dateredes, og den 28. december 1845, altså samme dag som tegningen dateredes for anden gang. Formodentlig har P. C. Skovgaard været til stede ved begge prædikener – men meget mere kan man vel heller ikke slutte?

Derimod var det yderst oplysende for P. C. Skovgaards forhold til Grundtvig, hvad der kom ud af et gennemsyn af kommunionbøgerne¹⁰⁾ fra Vartov Kirke for årene 1839, da Grundtvig tiltrådte som præst der, og til 1845 – året for tegningens sidste datering.

Det havde jo været et stort savn såvel for hans tilhængere som for Grundtvig selv, at han i årene ved Frederikskirken, 1832–39, ikke måtte forrette de kirkelige handlinger som dåb, konfirmation eller nadver. Biskop Mynster holdt så strengt på dette forbud, at han end ikke ville

N. F. S. Grundtvig tegnet af P. C. Skovgaard den 20. december 1841. 19,6 × 18,9 cm. Tegningen skænket Kgl. Bibl. af fru Kirstine Bruhn (Eller nr. 7.)

Shoogard - Kjøbenhavn den 20^e Decr 1841.

Shoogard - Kjøbenhavn den 21^e Febr 1845

§

tillade ham at konfirmere sine to drenge. Grundtvig opsøgte ham på hans bopæl i den anledning, men fik et hårdt og ubøjet nej. „Det var Nytaarsaften 1838. Grundtvig vandrede om ad „Kongens Have“ for at genvinde sin Ro. Der var tilsyneladende saa lidt Haab for ham. Da hørte han med eet Spurvene kvidre lystigt i Trætoppene. Og i hans modtagelige Sind svarede det igen. Inden Grundtvig vidste af det, var Nytaaret begyndt at melde sig i hans Hjerte. Og Haabet med det. Saa gik han hjem – og skrev sin kendte Sang:

Hvad kvidrer I om, I Spurve smaa
saa sent i Kongens Have . . .

Spurvene fik Ret, thi ganske vist modtog han kort efter Afslag paa sin Ansøgning, men hen ad Foraaret fik han Bud fra Kongen, at han burde søge Vartov Hospitalskirke. Det var Prins Christian og hans Gemalinde, Caroline Amalie, der altid fulgte Grundtvig med venlig opmærksomhed, som her stod bagved. Og allerede 28. Maj 1839 kaldedes han saa til Præst ved Vartov, hvor han virkede til sin Død, 1872, altsaa i en hel Menneskealder.¹¹⁾

Ser man nu på Vartov kirkes altergangsliste for tiden efter den 9. juni 1839, da Grundtvig tiltrådte, viser det sig, at P. C. Skovgaard allerede den 7. juli 1839 var at finde blandt de nadversøgende. Det er et talende træk: det tyder igen, og ret uomtvisteligt, på, at Skovgaard har været blandt de trofaste i menigheden på Christianshavn. Han har været blandt dem, der sagde til sig selv, da timen omsider kom: „Nu kan jeg da endelig gå til alters hos Grundtvig!“

Men listen har mere at fortælle. Skovgaard var ikke altid alene, undertiden gik han til alters i følge med malerkammeraterne. En gang med Læssøe, en anden gang med Lundbye. Det siger dog noget om alvoren i de unge kunstneres religiositet. Det er virkelig en kommentar til den fromme, lyse stemning i disse vore store national-romantiske maleres billeder.

De pågældende altergangsindførsler er i sig selv et lille stykke dansk kunsthistorie, som fortjener at læses i sammenhæng, i al deres jævnhed, med den ubehjælpssomme bogstavering og den ufuldkomne titulering, som røber almuepræget i menigheden. Det var jo mest håndværkere og småkårsfolk, der dengang samledes om Grundtvig. Og som jævne håndværkere har Skovgaard og Lundbye sikkert også følt sig. Dragningen mod det folkelige stak dybt i dem. Som filosofen Sibbern sagde om dem: „Kunde de, saa klædte de sig i Tørv.“¹²⁾

Helt rørende er det at se Skovgaard i begyndelsen blot betegnet som

„Landsbye Maler“. Det kan være en fejlskrivning, men det er slet ikke utænkeligt, at Skovgaard har sagt sådan om sig selv – i todelingen af ordet er det næsten som om man hører den sjællandske dialekt, som aldrig ganske forlod ham.

Den 7. juli 1839:

„Landsbye Maler Schougaard ved Frederichsholms Kanal No 246“

Den 1. november 1840:

„Maler Schougaard ved Frederichsholmskanal No 236“

Den 6. april 1842:

„Landskabsmaler Schougaard i Overgaden over Vandet 186“

Den 26. april 1843:

„Landskabs Maler Schougaard i Overgaden over Vandet“

Den 3. december 1843:

„Shovgaard og Læsøe Landskabsmalere St Kongensgade No 260“

Den 17. november 1844:

„Landskabsmaler Schougaard og Student Hansen.“

Den 25. maj 1845:

„Maler Lundbye og Maler Skovgaard“

Ikke mindst den sidste indførsel sætter fantasien i bevægelse. Det har været et syn: disse to af Danmarks største malere i kirken side om side foran selve Grundtvig!

Den næste tegning (Eller nr. 14) af Grundtvig fra P. C. Skovgaards hånd er fra tre år senere og viser Grundtvig om bord på hjulskibet „Christian VIII“, læsende et digt, skrevet samme nat, for studenterne, der er på vej hjem fra Skamlingsbanke-mødet 1844. „Grundtvig – skriver Eller i sin fyldige omtale af tegningen – var af Det skandinaviske Selskab inviteret til som gæst at sejle til Skamlingsbanke-mødet, der holdtes 4. juli, med „Christian VIII“, som selskabet havde chartret. Blandt deltagerne var også den unge P. C. Skovgaard, der havde indtegnet sig umiddelbart før afrejsen samme dag som Grundtvigs sønner.“ Skønt fremstillingen er yderst skitsemæssig, gør en let karikerende tone sig dog bemærket. Det kan overraske, når man tænker på den foregående tegning fra 1841, men Skovgaard er åbenbart blevet revet med af den oprømte stemning ombord, der karakteriseres malende af den øjenvidneskildring, som Eller citerer: „Tidlig næste morgen havde han udformet sine tanker i et digt . . . så at han „ved Torbek kunde magelig staae op paa Bænken og læse fra Bladet, til ikke liden Morskab for Ungdommen, der med sine egne Øine havde seet, det var intet Hexeri at skrive Vers i Øresund.“

Igen tre år senere malede så P. C. Skovgaard sit kendte portræt af Grundtvig fra 1847 (Eller nr. 17). Forskellen mellem denne Grundtvig og den nykaldede Vartovpræst fra 1841 er himmelvid. Grundtvig har nu fået noget sat og bedsteborgerligt over sig, der næsten nærmer sig det fade. Munden er nok talende, men samtidig som om den snerpede sig om noget sødt. Ganske anderledes kraftigt og myndigt er det tegnede forarbejde (Eller nr. 16) med det lidt bryske blik og kindernes smukt og fast modellerede former. Man har sagt, og også Eller fremhæver, at Skovgaard her er inde på idealiseringens vej. Næppe helt med urette. Der er ligesom foregået en harmonisering af hele fysiognomiet, en mildning af formerne og en umærkelig eliminering af det uproportionerede i trækkene sammenlignet med 1841-portrættet. Men noget skyldes vel også faktiske forandringer i Grundtvigs udseende i disse år, mere eller mindre fremkaldt af den indre udvikling. Skønhed og idealisering er jo desuden højst relative og uhåndgribelige fænomener. Man må ikke glemme P. C. Skovgaards personlige forudsætninger. Netop i den yderliggående realisme, i den trang til det ubesmykkede, der er så påfaldende i 1841-tegningen, kan der fra den unge Skovgaards, „tørvemenneskets“, synspunkt skjule sig en vis idealisering.

Spørgsmålet gentager sig overfor profiltegningen (Eller nr. 18), der er udateret, men formodningsvis henføres til samme år som maleriet, 1847. Måske vil man rent umiddelbart anse den for mindre idealiseret end 1847-tegningen. Smuk er profilen måske ikke, til gengæld er den i den grad sluttet og karakterfuld, at det fra den side kan nærme sig det idealiserende. Skovgaard har, tilsyneladende meget bevidst, udnyttet modsætningen – og overgangene – mellem sort og hvidt, når man f. eks. ser på de sorte bryn, skyggerne på kinden og fadermorderens hvide trekant; samtidig med at han har fastholdt det bølgende hår og den skarpt optrukne profil som en udtalt harmonisk helhed på baggrund af papiret. Hvis man engang skulle lave en medalje eller et Grundtvigfrimærke, ville denne tegning være fortrinlig egnet som forlæg.

Men det er mærkeligt så forskelligt et markeret ansigt som Grundtvigs kan opfattes og gengives af den samme kunstner, og tilmed en kunstner med så skarp en iagttagelsesevne som Skovgaard. Efter den her omtalte profiltegning at dømme passer det udmærket, når Eller skriver: „Profilen, som både var mindre særpræget og mindre flatterende end ansigtet set forfra, dannede en bue med pande og hage vigende bagud. At Grundtvigs ansigt havde noget strengt, frembusende, skyldes den lange og frem for alt brede næse, hvis ryg i Eckersbergs, C. A. Jensens og Constantin Hansens gengivelser går som en rambuk lodret gennem ansigtet.“¹³⁾

N. F. S. Grundtvig tegnet af P. C. Skovgaard i 1842. 31,4×23,9 cm. Tusch, pen og lavering. Frederiksborg Museet har i 1963 erhvervet tegningen hos fru Paula Broge, enke efter godsejer H. C. Broge, hvis moder var en broderdatter af Johan Thomas Lundbye. Denne har ejet tegningen og sat den i et album¹⁵⁾, som foran er dateret den 1. november 1842 og mærket med hans kendte signatur, et sammentegnet I, T og L.

Men ser man så på den lille tegning (Eller nr. 24), er profilen en helt anden. Det er ganske vist en karikatur, men karikaturer plejer jo at forstærke noget typisk. Her er næsen trukket ud til et langstrakt S endende i en opadgående tip, mens hagen fra at være vigende har forvandlet sig til en vældig fremspringende pude.

Så meget skulle man dog kunne slutte af denne karikatur sammenholdt dels med de allerfleste andre Grundtvigportrætter, dels med fotografierne, at regulært krum har næsen ikke været. Det er derfor ikke så lidt overraskende på den Lundbye-tegning (Eller nr. 11), der efter Ellers skøn kan henføres til 1843, at møde en decideret krummet næse. Selvom det er en meget løst henkastet skitse, kendte Lundbye dog Grundtvigs udseende så godt, at man undrer sig over denne ejendommelighed.

Til denne række P. C. Skovgaard-portrætter af Grundtvig kan føjes endnu et, dateret 1842, der først er dukket op, efter at Povl Eller havde udgivet sin bog, og som i 1963 erhvervedes af Frederiksborg Museet. Jeg retter en tak til museumsdirektør Eigil H. Brünniche, som har gjort mig opmærksom på tegningen, og til museumsdirektør Jørgen Paulsen, som, efter at den er erhvervet af Frederiksborg Museet, har givet mig lov til at publicere den. Det er en tegning gjort med rask og sikker hånd med brug af både pen og pensel. Bortset fra ansigtet, der træder frem i den for P. C. Skovgaard typiske, kraftigt modellerende stregteknik, er udførelsen let skitse-mæssig og kunne tyde på, at vi har at gøre med et forarbejde til et maleri, som aldrig blev malet.

Mens 1841-tegningen var et brystbillede af den fattige præst i sin hverdagsdragt, er Grundtvig her fremstillet i ornat og i halv figur, så man får et indtryk af hans solide skikkelse. På brystet bærer han ridderkorset, som han havde modtaget den 22. maj 1840, og som indbragte ham en del spøgefuld kritik fra studenterverdenen.¹⁴⁾ På alterbordet bag ham står kalken – og man tænker på P. C. Skovgaard som nadvergæsten.

Sammenholdt med 1841-tegningen følger den nye tegning måske ikke noget væsentligt til karakteristiken af Grundtvigs fysiognomi, men så meget værdifuldere er den som bekræftelse og betoning af den tidligere givne opfattelse. P. C. Skovgaard fastholder altså, at sådan så Grundtvig ud i disse år – både når man så ham hjemme i sin stue, og når han stod foran sin menighed.

De to tegninger supplerer desuden hinanden ved at vise Grundtvig fra to sider. På den første tegning sås han fra højre, på den nye ses han fra venstre. Men denne sidste synsvinkel giver 1842-tegningen en ganske særlig værdi. Som det ivrige medlem af Vartov menighed, Skovgaard var,

havde han sin faste plads i kirken, og vi ved ovenikøbet, hvor han sad. I sin bog „Af Vartov Kirkes og Menigheds Historie“ fra 1955 afbilder Th. Balslev en grundplan af kirken, som den tog sig ud før 1856, og deraf fremgår, at Skovgaards plads var til venstre på første bæk til venstre. Om Skovgaard ligefrem har udført tegningen på denne plads, kan naturligvis ikke afgøres, men på baggrund af denne specielle oplysning får tegningen dog straks et mere personligt præg. Det bliver i aller-egentligste forstand Grundtvig, som P. C. Skovgaard, både kunstneren og kirkegænger, så ham.

Men tegningen rummer endnu et moment af personlig karakter. P. C. Skovgaard gav den til Johan Thomas Lundbye, som indklæbde den i et album, han den 1. november 1842 havde anlagt, og som særlig skulle indeholde tegninger og grafik af hans kunstnerkammerater. Det er fra dette album, Frederiksborg Museet nu har erhvervet den. Der er derfor grunde nok til at betegne dette portræt som et meget betydningsfuldt og usædvanligt dokument i dansk kunsthistorie.

Som kunstværk rager det højt op. Næppe noget samtidigt Grundtvig-portræt når det i monumentalitet, indtrængende karakteristik og kunstnerisk alvor – det skulle da være Dalsgaards billede af Grundtvig i Vartov kirke. Men mens Grundtvig her sidder som den ærværdige gamling med det hvide patriarkskæg, som den tilbageskuende, der hviler på sit livsværk, står han i P. C. Skovgaards tegning fremadskuende, midt i sin gerning. Som Georg Brandes et sted har sagt, at „Odysseus med Buen i sin Haand, det er Alexander paa Bukefalos, Cæsar med sin 10. Legion, Napoleon med sin gamle Garde, Demosthenes paa Pnyx, Michelangelo med sin Mejsel, Rembrandt med sin Palet, Bellman med sin Cithar, Beethoven ved sit Piano, Manden, som i sin Haand har det Middel til Sejr, som er *hans* og uden hvilket han ikke er sig selv“ – har P. C. Skovgaard i denne tegning fremstillet Grundtvig som præst, stående på det sted, hvor han – efter den megen modstand, de mange overvundne sjælekvaler – har hjemme: i kirken, foran alteret, under udøvelsen af sit kald.

P. C. Skovgaard, der var så trofast en tilhører ved Grundtvigs prædikener, og som har givet eftertiden så levende og personligt et billede af Grundtvigs ydre fremtræden, optog Grundtvigs – og Høyens – tanker om det nordiske og det nationale på sin egen bogstavelige måde: han maledede sin hjemegn, hvor han var vokset op, og den natur, han var for-
trolig med. Derimod lod han den rige skat ligge, der gemte sig i Grundtvigs skrifter og mundtlige forkyndelse. Det skete jo, at han syslede med

illustrerende eller dekorative arbejder, men hvad det Grundtvigske angik, blev det ved spæde tillob.

En dagbogsoptegnelse – citeret nedenfor side 162 – af Lundbye, dateret den 21. november 1842, fortæller om en plan Lundbye havde i fællesskab med Skovgaard om at illustrere Grundtvigs lille Danmarkshistorie for børn. Optegnelsen er interessant, bl. a. fordi den synes at vise, at Skovgaard – efter portrættegningen fra 1841 at dømme – mærkelig nok kom Grundtvig personlig på nært hold for Lundbye. Men illustrationsplanen blev af ukendte grunde til intet.

P. C. Skovgaard beundrede de store renæssancemestres behandling af kristelige motiver, men vovede ikke at træde i deres fodspor. Fåmælt som han var om sig selv og sit gudsforhold, nøjedes han med at dyrke landskabsmaleriet, selvom han nok har haft andre og dristigere drømme.

Der er noget i denne P. C. Skovgaards indesluttede resignation, som får En til at tænke på Nietzsches ord: „Was im Vater schweigt, kommt im Sohne zum Reden.“ Det er som om han beskedent trådte tilbage, ikke blot for forgængerne, men også for efterfølgerne.

De uløste opgaver var ikke den ringeste arv, han efterlod sine sønner.

NOTER

- ¹⁾ Karl Madsen: Johan Thomas Lundbye, 1895, p. 44. – ²⁾ Joakim Skovgaard: Minder fra barndom og ungdom, 1962, p. 21. – ³⁾ Nicolai Bøgh: Erindringer af og om Jens Adolf Jerichau, 1884, p. 33. – ⁴⁾ sst. p. 88. – ⁵⁾ sst. p. 94. – ⁶⁾ sst. p. 53. – ⁷⁾ Kgl. Bibl. Ny kgl. Saml. fol. 1837 – ⁸⁾ Lorenz Frølich. Udg. af F. Hendriksen, 1921, p. 74. – ⁹⁾ Nicolai Bøgh: Erindringer etc. p. 34. – ¹⁰⁾ På Landsarkivet i København. – ¹¹⁾ Thomas Bredsdorff: N. F. S. Grundtvig, 1919, p. 60. – ¹²⁾ Nicolai Bøgh: Erindringer etc., p. 37. – ¹³⁾ Povl Eller: N. F. S. Grundtvigportrætter, 1962, p. 36. – ¹⁴⁾ Se nærmere sst. nr. 6. – ¹⁵⁾ Albummet, hvorfra Grundtvigtegningen er udtaget, tilhører stadig fru Paula Broge.